

Резюме

Чуприна Л. Н. Правовая характеристика понятия «процесс» в бюджетном праве.

В статье анализируются научные взгляды понятия «процесс» как юридической категории и его место в бюджетном праве. Все стадии бюджетного процесса взаимосвязаны по своему содержанию. Их последовательность не только установлена законодательными актами, но и определена логикой, а также исторической природой самого процесса. Они охватывают деятельность органов государственной власти от зарождения потребности в расходах и доходах, их прогнозирования и оценки к контролю за исполнением бюджета. То есть выполняется ежегодная работа всеми органами законодательной и исполнительной власти, которые участвуют в этом процессе, по составлению, утверждению, выполнению бюджета, и каждый раз это новая работа, потому что с развитием экономики изменяются виды, структура и удельный вес доходных источников, исчезают одни и появляются другие цели, на которые направлены средства бюджета. Все это требует периодического обновления бюджета, системы просмотра состояния и размеров его доходов и расходов.

Ключевые слова: процесс, бюджетный процесс, стадии бюджетного процесса, бюджетные доходы, законодательный процесс, бюджетный кодекс

Summary

Chupryna L. The legal description of «processes» in the budget law.

The article analyzes the scientific views the concept of «process» as a legal category, and its place in the budget law. All stages of the budget process are interrelated in terms of content. Their sequence is not only established by legislative acts, but also determined by logic, as well as the historic nature of the process. They cover the activities of public authorities from the origin of the need for expenditure and revenue forecasting and evaluation of the monitoring of the implementation of the budget. The yearly work performed by all the legislative and executive branches. They are involved in the process, for the development, approval, implementation of the budget, and every time a new job, because with the economy changing types, structure and proportion of revenue sources, some disappear and there are other purposes for which the funds are directed budget. All it requires periodic updating of the budget, view the status of the system and the size of his income and expenses.

Key words: process, budget process, the stage of the budget process, budget revenues, the legislative process, the Budget of Code.

Отримано 1.02.2013

УДК 347.919

М. І. ДОМАНСЬКА

Марія Ігорівна Доманська, здобувач Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ КОЛЕГІАЛЬНОГО РОЗГЛЯДУ СУДОМ СПРАВ ПРО ЗМІНУ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Роль суду в демократичній та правовій державі, окрім безпосередньої функції відправлення правосуддя, полягає також у виконанні надзвичайно важливого соціального призначення у суспільстві. Відповідно до такого особливого призначення держава наділяє суддю специфічним соціально-професійним статусом¹. При відправленні правосуддя суддя, як посадова особа судової влади, наділений керівною функцією, що виражається у владному, державно-правовому характері. Але для більш справедливого та правильного вирішення певних справ велике значення мають не тільки юридичні знання та професійний досвід судді, а й урахування повсякденних (побутових) аспектів життя. Саме для реалізації цієї мети Конституцією України передбачено право участі народу у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних (ст. 124 Основного закону). У науці цивільного процесуального права завжди існували та існують дискусії щодо мети, правового статусу та суб'єктивних прав народних засідателів при розгляді й вирішення цивільних справ судом.

Участь народних засідателів реалізується через закріпленій у ст. 18 ЦПК України принцип одноособового та колегіального розгляду справ: у випадках, встановлених цим Кодексом, цивільні справи у судах першої інстанції розглядаються колегією у складі одного судді і двох народних засідателів, які при здійсненні правосуддя користуються всіма правами судді. Одним із таких випадків є імперативне положення процесуального закону щодо обов'язковості розгляду та вирішення справ про зміну обсягу цивільної дієздатності фізичної особи у складі одного судді і двох народних засідателів.

Мета даного дослідження полягає у встановленні значення та доцільності участі народних засідателів при розгляді й вирішенні справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи та визнання фізичної особи недієздатною.

Для повного дослідження означених питань звернемось до становлення та розвитку інституту участі народних засідателів у здійсненні судочинства, в тому числі у справах окремого провадження. Розгляд

цивільних справ за участі народу при розгляді цивільних справ правова система України пізнала ще з радянських часів. Перше нормативне закріплення відповідних повноважень передбачалось ст. 19 Закону «Про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік». Подальший розвиток зазначеного інституту реалізувався у ЦПК УРСР 1924 р. та ЦПК УРСР 1929 року. Відповідними нормативними актами забезпечувалось право громадськості на активну участь у розгляді цивільних справ позовного провадження. Справи про зміну обсягу дієздатності фізичної особи входили до «охоронного провадження» та розглядались суддею одноособово. Лише з прийняттям ЦПК УРСР 1963 р. законодавством було передбачено обов'язкову участь народних засідателів при вирішенні справ окремого провадження. Даний інститут проіснував до 90-х років ХХ ст., після чого законодавцем було змінено колегіальний склад суду на одноособовий розгляд справ суддею та обов'язковою умовою розгляду справ про визнання громадянина недієздатним колегіальним складом суду у разі скасування рішення, постановленого одноособово суддею.

Чинний ЦПК України 2004 р. нарешті, втілює декларативну норму Конституції України стосовно здійснення правосуддя народними засідателями, передбачивши участь народу лише в деяких справах окремого провадження, які потребують особливої уваги та ретельного розгляду. Велика кількість науковців стверджують, що інститут народних засідателів виявився недосконалим та «вичерпав себе, перетворившись із інституту допомоги суддям в гальма судочинства»², особливо при розгляді соціально значущих справ. Не зважаючи на те, що він (інститут народних засідателів. – *авт.*) з теоретико-дискусійних питань наразі став реальністю, проблеми доцільності й необхідності удосконалення цього інституту дотепер залишаються предметом обговорення і наукових роздумів³.

На думку М. М. Михеєнко, «при врегулюванні в законодавстві двох форм участі народу у здійсненні правосуддя слід виходити з того, що участь народних засідателів і присяжних у здійсненні правосуддя може зміцнити незалежність суду, підвищити його авторитет і довіру до нього населення. При створенні такого інституту необхідно врахувати досягнення вітчизняної науки в галузі процесуального права, організаційні та фінансові можливості держави»⁴.

Обстоє позицію доцільності існування інституту народних засідателів і С. Я. Фурса, вказуючи, що «оскільки до сучасного цивільного судочинства існує багато претензій з боку громадян і ті офіційні звернення громадян України до Європейського Суду є додатковим підтвердженням невдоволеності громадян та юридичних осіб рівнем судочинства в Україні, тому при запровадженні нового ЦПК доцільно було хоча б обговорити застосування суду присяжних для найважливіших цивільних справ або справ, у яких вартість позову сягає більше мільйона доларів США. Проаналізувати можливість реформування цивільного судочинства за допомогою суду присяжних – це обов'язок держави, яка проголосила це положення у Конституції. Спробувати застосувати такий інститут для оновлення цивільного судочинства корисно і відповідно до Конституції України – необхідно»⁵.

Дотримуючись точки зору доцільності реалізації принципу колегіального (у складі одного судді та двох народних засідателів) розгляду справ, автор вважає, що залучення громадськості до здійснення правосуддя за допомогою таких форм безпосередньої демократії, як інститут народних засідателів, сприяє ухваленню об'єктивних судових рішень. Нормативне регулювання інституту народних засідателів частково визначено у Законі України «Про судоустрій та статус суддів». Інститут народних засідателів у здійсненні судочинства потребує процесуального оформлення⁶. Процесуальний статус народного засідателя частково визначений ст. 57 Закону, але дана норма є бланкетною та відсилає нас до процесуального закону, згідно з яким народний засідатель вирішує справи разом із суддею. Відсутність окремого нормативного акта, який би більш повно врегулював питання стосовно формування, правового статусу, комплексу прав та обов'язків і особливостей здійснення правосуддя в окремих категоріях справ свідчить про наявні проблеми недосконалості даного інституту, які потребують більш детального та повного вивчення, але не ставить умови про його непотрібність суду й суспільству в цілому.

Так, справи про обмеження дієздатності фізичної особи та визнання особи недієздатною посідають особливе місце у судовій практиці, оскільки гарантування надійного захисту прав та інтересів особи передусім залежить не лише правильного тлумачення норми закону та застосування його на практиці, а й від компетентного, всебічного вирішення справи судом. Між тим, згідно з даними судової статистики, в останні роки в Україні зросла кількість рішень, за якими особи визнаються недієздатними, що пов'язується більшою мірою не зі зростанням рівня психічних захворювань, а з поверхневим та неповним дослідженням судом справ, з посиланням лише на висновок експерта без урахування інших обставин справи. Як правило, у рішеннях про визнання особи недієздатною суд за основу бере лише медичний критерій – висновок проведеної експертизи, при цьому отожднюючи наявність психічного розладу з категорією «недієздатність», не встановлюючи наявності юридичного критерію – відсутності здатності усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. В інших випадках, суд ухвалює рішення про задоволення заяви за наслідком розгляду справи без участі фізичної особи, щодо якої розглядається справа, або представника органу опіки та піклування без встановлення поважних причин неявки в судові засідання.

Аналіз судових рішень свідчить про помилки та відверте небажання суду досліджувати наявність або відсутність достатніх даних, витребовувати додаткові докази для правильного й об'єктивного вирішення справи. Тому для справедливого та всебічного вирішення справ важливими є не тільки правові знання судді, а й моральні якості та життєвий досвід народних засідателів. Переваги участі народних засідателів при відправленні судочинства полягають у тому, що народний засідатель може бути більш компетентний у побуто-

вих питаннях, краще оцінити свідчення свідків або інші докази, які частіше зустрічаються у житті народного засідателя. Крім цього, народні засідателі як особи, які здійснюють судочинство не часто, живіше сприймають фактичний матеріал справи, ставляться до нього з більшою увагою та інтересом. Іншими словами, вони вільні від професійної деформації свідомості та краще вловлюють індивідуальні особливості кожного випадку⁷.

У процесуалістів постає наступне питання: якщо народні засідателі користуються усіма правами судді, то чи розмежується компетенція суддів та народних засідателів? Яка роль при здійсненні правосуддя належить народним засідателям? Безперечно, суддя, як посадова особа судової влади та знавець процесуального закону, приділяє більше уваги факту дотримання сторонами та іншими суб'єктами процедури здійснення судочинства, тобто по суті є головуючим у веденні розгляду справи та приділяє увагу вирішенню юридичних питань. Зрозуміло, що для «встановлення істини» в справі уваги приділяється менше, а тому тягар «встановлення істини» в справі покладається на народних засідателів. Під «встановлення істини» в справі автор має на увазі всебічне дослідження обставин справи та встановлення наявності підстав для зміни правового статусу фізичної особи. При розгляді справ про обмеження дієздатності фізичної особи та визнання особи недієздатною народні засідателі вирішують питання щодо належності та достатності доказів, наданих заявником, які свідчать про наявність психічного розладу або зловживанням спиртними напоями, наркотичними, токсичними речовинами, ігровою залежністю; з якими намірами заявитель звернувся до суду; сприяння максимальній явці особи, щодо якої порушено питання обмеження дієздатності або визнання недієздатною та органу опіки і піклування; правильно оцінити висновок експерта та витребувати додаткові докази, необхідні для об'єктивного вирішення справи. Водночас, чи належать всі ці питання до встановлення факту чи до питання права, вирішувалось по-різному як вченими, так і практиками. І нині дана проблема остаточно не з'ясована.

Доцільно зазначити, що до справ, участь в яких беруть народні засідателі, належать справи окремого провадження. Вченими-процесуалістами вже давно визнано, що «способами захисту прав та інтересів у окремому провадженні є підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав». А тому, виходячи з наведеного, народні засідателі при здійсненні правосуддя у цивільному процесі повинні встановлювати лише один із способів захисту прав та інтересів особи, а не права.

Автор вважає, що законодавцем було досліджено та проаналізовано минулу законотворчу діяльність та враховано результати існуючої судової практики, передбачаючи колегіальний розгляд цивільних справ, особливості яких потребують більш детального вивчення обставин справи та виключають можливості здійснення судової помилки. Окрім процесуального призначення участі народних засідателів у розгляді та вирішенні цивільних справ за допомогою існування інституту присяжних відбувається правове виховання суспільства, та безпосереднє значення та ролі суду в житті громадськості.

¹ Мартиненко І. В., Проценко Н. К. Правовий статус суддів, народних засідателів, присяжних. – Кременчук, 2013. – 24 с.

² Ясинок М. М. Окреме провадження і народні засідателі: історико-правовий аспект / М. М. Ясинок // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 2. – С. 160–163.

³ Нарутто С. В. Присяжные и арбитражные заседатели: теория и практика : монография / С. В. Нарутто, В. А. Смирнова. – М. : ТК Велби; Изд-во Проспект, 2008. – 208 с.

⁴ Михеенко М. М. Засади безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя // Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні: вибрані твори. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – С. 235–237.

⁵ Фурса С. Я. Інститут присяжних у цивільному процесі та Конституції України / Фурса С. Я., Щербак С. В., Євтушенко О. І. Цивільний процес: Проблеми та перспективи. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2006. – С. 348.

⁶ Указ Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів», № 361/2006 від 10 травня 2006 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>

⁷ Гражданский процесс Учебник Издание третье, переработанное и дополненное // Под ред. В. А. Мусина, Н. А. Чечиной, Д. М. Чечота. – М.: ПБОЮЛ Гриженко, 2001. – 544 с.

Резюме

Доманська М. І. Щодо доцільності реалізації принципу колегіального розгляду судом справ про зміну правового статусу фізичної особи.

У статті розглянуто питання щодо доцільності реалізації принципу колегіального розгляду судом справ про зміну правового статусу фізичної особи. Висунуто ряд висновків за яких колегіальний розгляд судом справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи та визнання особи недієздатною сприяє більш повному та справедливому відправленню судочинства. На основі проведеного теоретичного аналізу мети, правового статусу та суб'єктивних прав народних засідателів при розгляді та вирішення цивільних справ судом, обґрунтовується обов'язковість та доцільність участі народних засідателів у справах зазначених категорій. Автор вказує на існуючі недосконалості даного інституту, що виникають при вирішенні справ окремого провадження та шляхи їх вдосконалення на законодавчому рівні.

Ключові слова: колегіальний розгляд судом справ, народні засідателі, обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною.

Резюме

Доманская М. И. О целесообразности реализации принципа коллегиального рассмотрения судом дел об изменении правового статуса физического лица.

В статье рассмотрен вопрос о целесообразности реализации принципа коллегиального рассмотрения судом дел об изменении правового статуса физического лица. Выдвинут ряд выводов, при которых коллегиальное рассмотрение судом дел об ограничении гражданской дееспособности физического лица и признание лица недееспособным способствует более полному и справедливому отправлению правосудия. На основе проведенного теоретического анализа цели, правового статуса и субъективных прав народных заседателей при рассмотрении и разрешения гражданских дел судом, обосновывается обязательность и целесообразность участия народных заседателей по делам указанных категорий. Автор указывает на существующие несовершенства данного института, возникающие при рассмотрении дел особого производства и пути их совершенствования на законодательном уровне.

Ключевые слова: коллегиальное рассмотрение судом дел, народные заседатели, ограничение гражданской дееспособности физического лица, признании физического лица недееспособным.

Summary

Domanska M. Feasibility of implementing the peer review principle of the cases regarding the change of the legal status of individual by the court.

The article considers the feasibility of implementing the peer review principle of the cases regarding the change of the legal status of individual by the court. Number of conclusions promoting complete and fair administration by the peer review of court cases on the limitation of legal capacity of an individual and the recognition of incapacity are proposed. The theoretical analysis of the objective, the legal status and the subjective rights of lay judges in the review and resolution of civil court cases makes participation of the lay judges expediency and mandatory for the cases of mentioned categories. The author points to the existing imperfections of the institution, appearing in cases of special proceedings and to the ways to improve them at the legislative level.

Key words: peer review of court cases, lay judges, the restriction of civil capacity of an individual, the incapacity recognition of an individual.

Отримано 11.06.2013

УДК 347.77

К. О. МАШЕВСЬКА

*Катерина Олександрівна Машевська, аспірант
Київського міжнародного університету*

ПОНЯТТЯ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

За роки незалежності України в державі бурхливо розвивався великий та середній бізнес. Створювалися підприємства як зі 100 % вітчизняним капіталом, так і афілійовані представництва відомих іноземних компаній. І якщо керівники українських компаній у своїй діяльності керувалися виключно фінансовими показниками та економічними категоріями, то іноземні звертали більше увагу на свої нематеріальні активи, що були ключовими чинниками конкурентних переваг. Власне, це і є ознакою економіки розвинутих країн.

Протягом останніх п'яти років в Україні зростає рівень знань про інформацію серед споживачів та конкурентів, відбувається швидка експансія ринків та товарів, збільшується вплив засобів масової інформації (далі – ЗМІ), що сприяє перетворенню нематеріальних активів на основну конкурентну перевагу. Керівники підприємств все більше скеровують свої зусилля на підвищення цінності бізнесу на своїх ключових ринках.

Матеріальні фінансові ресурси вже є загальнодоступними для всіх економічних суб'єктів. Саме тому серед керівників підприємств питання використання чинників нематеріального характеру наразі посідає дуже важливе місце.

Серед таких нематеріальних активів слід звернути увагу на ділову репутацію. Оцінюючи бізнес, потрібно враховувати не лише його фінансові показники та здобутки, а й оцінювати репутацію підприємства, оскільки це є оцінкою майбутніх показників та потенціалу. Ще Том Форд зазначав: «Якщо ви не займаєтеся своєю репутацією, за вас це зроблять інші».

Але якщо в Європі є чіткі та прозорі правила та стандарти формування й управління репутацією ділової особи, прописані норми відповідальності за нанесення шкоди, то в українському законодавстві відсутнє формулювання поняття «ділова репутація юридичної особи», а також не прописані механізми захисту юридичною особою своєї ділової репутації проти поширення у ЗМІ неправдивої інформації.

Метою статті є аналіз нормативно-правових актів вітчизняного законодавства, що визначають поняття «ділова репутація юридичних осіб» та споріднених понять, а також регулюють його захист як нематеріального активу.